

Proefschrift; drie stellingen: Redelijkheid*. Een systematische rechtspraakanalyse naar de werking en toepassing van de vennootschapsrechtelijke redelijkheid en billijkheid

Authors	van Meerwijk, Rob
Published in	WPNR: Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie
Publication Date	2025-09-11
Document Version	publishersversion
Link	https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/f9c20149-320d-42b5-b83e-db355a5a3837
Citation	van Meerwijk, R 2025, 'Proefschrift; drie stellingen : Redelijkheid*. Een systematische rechtspraakanalyse naar de werking en toepassing van de vennootschapsrechtelijke redelijkheid en billijkheid', WPNR: Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie , vol. 2025, no. 7514, pp. 694-697.
Download Date	2026-05-17 11:56:45
Rights	<p>General rights</p> <p>Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research. - You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain - You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal" <p>Take down policy</p> <p>If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.</p>

Proefschrift

Drie stellingen

Mr. dr. R.H.M. van Meerwijk, *Redelijkheid**.
*Een systematische rechtspraakanalyse naar de werking en toepassing van de vennootschapsrechtelijke redelijkheid en billijkheid*¹
Promotoren: prof. dr. C.F. Van der Elst en dr. mr. G.J.H. Van der Sangen
Het proefschrift is op 19 maart 2025 verdedigd aan Tilburg University.

Inleiding

Art. 2:8 lid 1 BW bepaalt dat ‘een rechtspersoon en degenen die krachtens de wet en statuten bij zijn organisatie zijn betrokken, zich als zodanig jegens elkander moeten gedragen naar hetgeen door redelijkheid en billijkheid wordt gevorderd.’ Deze norm is een van de belangrijkste normen uit Boek 2.² Een expliciete of impliciete verwijzing naar die norm komt met regelmaat terug in zowel rechtspraak als literatuur, hetgeen tot verduidelijking van de redelijkheid en billijkheid kan leiden.³ Gezien het belang van die norm is meer duidelijkheid daarover ook essentieel, want op basis van uitsluitend de wettekst is het ingewikkeld om te beoordelen wat exact van de rechtspersoon en de ‘betrokkenen’ wordt verwacht.

Mijn proefschrift draagt bij aan het verder in kaart brengen van de werking en toepassing van de redelijkheid en billijkheid. In het onderzoek ligt de focus meer specifiek op hoe rechtscolleges de vennootschapsrechtelijke redelijkheid en billijkheid bij bv's toepassen om bepaalde ondernemingsrechtelijke geschillen te beslechten. Het onderzoek richt zich meer specifiek op de volgende zes typen ondernemingsrechtelijke geschillen: informatieverstrekking, belangenverstrengeling, winstbestemming, strategie en beleid, structuurwijziging en ontslag, schorsing of benoeming van een bestuurder. Naast het blootleggen hoe de redelijkheid en billijkheid inhoudelijk wordt toegepast op de hierboven genoemde typen geschillen, wordt ook onderzocht welke functies van art. 2:8 BW in rechtspraak terugkomen en de wijze waarop de rechter aan de redelijkheid en billijkheid toetst. Om dit te onderzoeken is een systematische rechtspraakanalyse uitgevoerd waarin 424 uitspraken zijn meegenomen.⁴ Invulling van de redelijkheid en billijkheid is immers afhankelijk van de feiten en omstandigheden van het geval.⁵ Voor een beter begrip van die norm is het systematisch analyseren van rechtspraak daardoor cruciaal.

Stelling I

Bepaalde (gedrags)normen dienen omwille van de rechtszekerheid te worden gecodificeerd

Uit de vennootschapsrechtelijke redelijkheid en billijkheid vloeien verschillende (gedrags)normen voort. Blijkens de systematische rechtspraakanalyse komen bepaalde normen ook enkele jaren of zelfs decennia consistent in rechtspraak terug, waardoor telkens vergelijkbare discussies ontstaan over onder meer de naleving van die terugkerende normen. Gelet daarop ontstaat de indruk dat partijen onvoldoende op de hoogte zijn van normen die uit art. 2:8 BW voortvloeien. Ik heb dan ook in het proefschrift, met het oog op de rechtszekerheid, verschillende aanbevelingen gedaan die leiden tot het wettelijk verankeren van bepaalde (gedrags)normen.⁶

In het kader van tegenstrijdig belang is sinds de Linders/Hofstee-beschikking voor partijen leidend dat openheid van zaken (transparantie) over het tegenstrijdig belang en het mogelijk

1. R.H.M. van Meerwijk, *Redelijkheid**. *Een systematische rechtspraakanalyse naar de werking en toepassing van de vennootschapsrechtelijke redelijkheid en billijkheid* (diss. Tilburg), 2025 (hierna: Van Meerwijk 2025). Het proefschrift is online vrij beschikbaar via: <https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/redelijkheid-een-systematische-rechtspraakanalyse-naar-de-werking>.
2. L. Timmerman, ‘Een kijkje in de wording van het hedendaagse vennootschapsrecht: tweehonderd vergaderingen van de Commissie vennootschapsrecht’, *Ondernemingsrecht* 2023/69, p. 487.
3. Zie vrij recent bijvoorbeeld Hof Amsterdam (OK) 1 mei 2025, ECLI:NL:GHAMS:2025:1160 (2-S), r.o. 3.7; S.L. Haanschoten, *Bescherming van minderheidsaandeelhouders. Over redelijkheid en billijkheid en uitbreiding* (diss. Rotterdam) (Uitgave vanwege het Instituut voor Ondernemingsrecht, nr. 135), Deventer: Wolters Kluwer 2025, hfst. 2 en 5-9 (hierna: Haanschoten 2025).
4. Raadpleeg voor meer informatie over deze onderzoeksmethode: P.W.J. Verbruggen (red.), *Methoden van systematische rechtspraakanalyse. Tussen juridische dogmatiek en data science*, Den Haag: Boom Juridisch 2021.
5. P van Schilfgaarde, *De redelijkheid en billijkheid in het ondernemingsrecht* (Uitgave vanwege het Instituut voor Ondernemingsrecht, nr. 100), Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 10.
6. Zie in dit verband ook de memorie van toelichting bij het tweede ambtelijk voorontwerp inzake de wet modernisering personenvennootschappen waarin omwille van de duidelijkheid en rechtszekerheid in het nieuwe art. 7:804 lid 2 BW gedragingen in de wet worden gespecificeerd die in strijd zijn met de redelijkheid en billijkheid.

inschakelen van deskundige derde(n) essentiële zorgvuldigheidsregels zijn.⁷ Alhoewel deze regels ruim veertig jaar geleden reeds zijn geformuleerd, blijven deze regels onverminderd relevant en in rechtspraak voorkomen.⁸ Het codificeren van die regels in bijvoorbeeld art. 2:239 BW zou voor bestuurders inzichtelijker maken wat van hen wordt verwacht in geval van tegenstrijdig belang.

Het ‘hoorrecht’ van de bestuurder komt eveneens decennia aan bod in rechtspraak over schorsing en ontslag.⁹ Voor het naleven van art. 2:8 BW gaat het hierbij er niet enkel om dat een bestuurder zijn ‘zegje’ kan doen, maar dat de bestuurder voldoende in de gelegenheid wordt gesteld zijn zienswijze te (kunnen) geven op het voorgenomen besluit.¹⁰ Op basis van de wettekst wordt dit echter niet duidelijk voor het orgaan dat bevoegd is tot schorsing of ontslag. Zij die deel uitmaken van het bevoegde orgaan, weten immers na bestudering van de wet enkel dat schorsing en ontslag te allen tijde mogelijk is. Het aanvullen van art. 2:244 BW ligt zodoende voor de hand om een vollediger beeld te creëren van de relevante regels inzake schorsing en ontslag.

Zojuist is aangekaart dat op grond van de wettekst het bevoegde orgaan een bestuurder te allen tijde kan schorsen. Daarentegen volgt uit rechtspraak en literatuur dat een schorsing niet met art. 2:8 BW verenigbaar is als voor de schorsing geen voldoende zwaarwegende grond bestaat.¹¹ Gelet hierop zal een schorsingsbesluit vanwege de aangevoerde redenen voor schorsing niet altijd een rechterlijke toetsing doorstaan, ondanks dat volgens de wettekst schorsing te allen tijde mogelijk is.¹² Art. 2:244 lid 1 BW geeft door deze discrepantie een ‘misleitend’ beeld van de schorsingsbevoegdheid. Aanpassing van art. 2:244 lid 1 BW is om die reden gewenst, tenzij de wetgever niet wil vasthouden aan de bestendige lijn in de rechtspraak. In dat geval ligt het in de rede dat de wetgever daarover uitsluitel geeft.

Zoals beschreven heb ik de voorgaande drie aanbevelingen gedaan met het oog op de rechtszekerheid. Een argument hiertegen is dat codificatie leidt tot een inperking van de wijze waarop rechters art. 2:8 BW kunnen toepassen om maatwerk te leveren. Alhoewel dit argument in het algemeen hout snijdt, zou het geen belemmering voor het codificeren van de genoemde normen moeten vormen. De normen komen immers reeds decennia in de rechtspraak op vergelijkbare wijze terug. Codificatie kan dan ook tot meer harmonisatie leiden. Daarnaast blijft het leveren van maatwerk mogelijk, omdat de rechter bijvoorbeeld kan beoordelen of sprake is van een ‘voldoende’ zwaarwegende grond in geval van schorsing.

Stelling II

De gedragsregulerende functie vervult een sleutelrol in het vennootschapsrecht

In 2011 schrijft De Jongh dat de gedragsregulerende functie binnen het vennootschapsrecht ‘is komen bovendrijven als belangrijke functie.’ Deze functie geldt voor partijen met name als gedragsnorm waarvan de invulling afhankelijk is van de feiten en omstandigheden.¹³ Gelet daarop concretiseert de gedragsregulerende functie voor de vennootschapsactoren hetgeen (on)toelaatbaar is. In het promotieonderzoek is de volgende werkdefinitie van de gedragsregulerende functie gehanteerd voor het signaleren van die functie in de rechtspraak:

“De gedragsregulerende functie speelt een rol in de rechtspraak als de rechter een reeds op art. 2:8 BW gecreëerde gedragsnorm aanhaalt, toepast of aanscherpt.¹⁴ Hieronder valt ook de toetsing van gedrag aan art. 2:8 BW als gedragsnorm waarvan de inhoud afhankelijk is van de feiten en omstandigheden. De rechter is in een dergelijke situatie namelijk niet zozeer een bestaande regel – zoals de wet of een besluit –

7. Hof Amsterdam (OK) 26 mei 1983, *NJ* 1984/481, m.nt. J.M.M. Maeijer (*Linders/Hofstee*), r.o. 4.
8. Zie bijvoorbeeld Hof Amsterdam (OK) 25 april 2012, *ARO* 2012/68 (*Butôt*), r.o. 3.21; Hof Amsterdam (OK) 27 februari 2025, *ECLI:NL:GHAMS:2025:692* (*Hoad*), r.o. 3.17.
9. Zoals onder meer blijkt uit Hof Amsterdam 18 mei 1989, *NJ* 1990/591 (*WTC*), r.o. 4.23; Rb. Arnhem 26 maart 2008, *ECLI:NL:RBARN:2008:BC8811* (*Dimension Data Nederland*), r.o. 7.7; Hof Amsterdam (OK) 7 juni 2018, *ARO* 2018/140 (*DMBH Vastgoed Beheer*), r.o. 3.4; Rb. Midden-Nederland 26 februari 2025, *ECLI:NL:RBMNE:2025:1655*, r.o. 3.9-3.13.
10. Van Meerwijk 2025, par. 12.3.2.
11. Zie onder andere Rb. Utrecht (vzr.) 6 september 2007, *ECLI:NL:RBUTR:2007:BB3563* (*Van Dop/Football Club Utrecht*), r.o. 4.9; Rb. Gelderland (vzr.) 7 juli 2022, *ECLI:NL:RBGEL:2022:4987* (*Tismi*), r.o. 4.5; M. Koelemeijer, *Redelijkheid en billijkheid in kapitaalvennootschappen: beschouwingen rond aandeelhouders en bestuurders in rechtsvergelijkend perspectief* (diss. Maastricht), Deventer: Kluwer 1999, p. 255-257.
12. Zoals in Rb. Zwolle-Lelystad (vzr.) 30 december 2009, *ECLI:NL:RBZLY:2009:BL3617* (*DMI Dutch*), r.o. 5.12-5.15; Hof Amsterdam (OK) 4 mei 2017, *ARO* 2017/115 (*Kors*), r.o. 3.6.
13. J.M. de Jongh, ‘Redelijkheid en billijkheid en het evenredigheidsbeginsel, in het bijzonder in de verhouding van aandeelhouders tot het bestuur’, *Ondernemingsrecht* 2011/124, p. 610-612.
14. Dit gebeurt bijvoorbeeld als de rechter een reeds bestaande zorgvuldigheidsplicht of bijzondere zorgplicht aanhaalt.

aan het verduidelijken of een leemte aan het opvullen, maar de toelaatbaarheid van gedrag aan het beoordelen op basis van art. 2:8 BW.¹⁵

Met inachtneming van deze werkdefinitie zijn 424 geselecteerde uitspraken systematisch bestudeerd. Zo is bijvoorbeeld sprake van de gedragsregulerende functie als de Ondernemingskamer de gedragsnorm aanhaalt waaruit volgt dat de aandeelhouder ook buiten het verband van de aandeelhoudersvergadering recht kan hebben op informatie.¹⁶ Een ander voorbeeld betreft de situatie waarin de Ondernemingskamer oordeelt dat het verspreiden van suggestieve berichtgeving over het ontslag van de bestuurder niet met art. 2:8 BW verenigbaar is.¹⁷

Uit de rechtspraakanalyse blijkt dat het aantal waarnemingen van de gedragsregulerende functie beduidend hoger ligt dan het aantal waarnemingen van de andere drie functies.¹⁸ Het is daardoor geen understatement om te stellen dat de gedragsregulerende functie inmiddels de belangrijkste functie van de vennootschapsrechtelijke redelijkheid en billijkheid is in het kader van ondernemingsrechtelijke geschillenbeslechting.¹⁹ Dit lijkt ook bevorderlijk voor de eenheid in het ondernemingsrecht, aangezien rechters veelvuldig terugrijpen op (verschillende) vergelijkbare in de rechtspraak ontwikkelde gedragsnormen om een geschil te beslechten, zoals zorgvuldigheidsplichten en zorgplichten.

Stelling III

Een volle (re) toetsing van materiële aspecten is onder omstandigheden de norm

In het promotieonderzoek is een onderscheid tussen de toetsing van materiële en formele aspecten gemaakt. Er is sprake van een toetsing van een materieel aspect indien een rechter de inhoud van een besluit, het beleid en het gedrag van de vennootschapsorganen/-actoren toetst. Ingeval het gaat om de toetsing van een formeel aspect, dan is het aspect gerelateerd aan de voorbereidingsfase, de wijze van totstandkoming en het besluitvormingsproces. Bij de toetsing van materiële aspecten geldt als uitgangspunt dat de rechter terughoudend toetst vanwege de beoordelingsvrijheid van de vennootschapsorganen/-actoren die de rechter behoort te respecteren. Of sprake van een terughoudende toetsing is, kan blijken uit de belangenafweging die de rechter in de uitspraak maakt, aangezien een belangenafweging duidt op een terughoudende toetsing.²⁰

In tegenstelling tot het voorgaande uitgangspunt blijken echter materiële aspecten in de geanalyseerde rechtspraak overwegend vol(ler) te worden getoetst.²¹ Hieraan liggen hoofdzake-

lijk twee redenen ten grondslag.²² Allereerst is een volle (re) toetsing waarneembaar indien een partij hoofdzakelijk zijn eigen belang tracht te behartigen zonder voldoende oog te hebben voor de belangen van de vennootschap en de andere vennootschapsactoren. In een dergelijke situatie is een vollere toetsing vereist aangezien een oneigenlijke bevoordeling niet ongesanctioneerd mag blijven. Ook vloeien uit de redelijkheid en billijkheid verschillende eenduidige (gedrags)normen voort, waardoor een rechter secuur kan toetsen of een partij in overeenstemming met de norm heeft gehandeld. In dat geval is geen of slechts beperkte ruimte voor een belangenafweging, omdat partijen de eenduidige norm behoren na te leven en daaromtrent geen tot weinig beoordelingsvrijheid hebben.²³

De voorgaande twee redenen kunnen bij alle zes de onderzochte typen ondernemingsrechtelijke geschillen aanleiding geven voor een volle (re)

15. Zie Van Meerwijk 2025, bijlage II, code 41.5. Raadpleeg voor meer informatie over de gedragsregulerende functie paragraaf 3.6 van de voornoemde bron.
16. Zoals onder meer blijkt uit Hof Amsterdam (OK) 11 januari 2022, ARO 2022/51 (*Vriens Food & Company*), r.o. 4.4; Hof Amsterdam (OK) 8 juni 2022, ARO 2022/118 (*Cloud Solutions +*), r.o. 3.7.
17. Hof Amsterdam (OK) 26 februari 2008, ARO 2008/49 (*MBV*), r.o. 3.5. Zie voor meer voorbeelden Van Meerwijk 2025, hfst. 7 tot en met 12, par 5.
18. De gedragsregulerende functie is 388 keer waargenomen. De interpreterende, aanvullende en beperkende functies zijn respectievelijk 104, 18 en 29 keer gesignaleerd.
19. In het kader van de bescherming van minderheidsaandeelhouders is de gedragsregulerende functie ook volgens Haanschoten verreweg de meest belangrijke functie (Haanschoten 2025, p. 30-31).
20. Zie Van Meerwijk 2025, par. 4.6 en 13.9.2. Hoofdstuk 4 van het proefschrift gaat overigens uitgebreid over de wijze van toetsing met daarin diverse verwijzingen naar relevante publicaties.
21. Materiële aspecten zijn 202 keer vol(ler) en 152 keer terughoudend getoetst. Overigens zijn formele aspecten 189 keer vol en 14 keer terughoudend getoetst. Deze aantallen staan in Van Meerwijk 2025, par. 6.3.8, tabel 16.
22. Zie in dit verband onder meer B.F. Assink, 'Over vrijheid van ondernemingsbeleid en het enquêterecht – Divergentie en convergentie van bestuurlijke gedragsnormen en rechterlijke toetsingsnormen nader bezien', *Ondernemingsrecht* 2006/91, p. 310-311; B.F. Assink & L. Timmerman, 'Een impuls voor het vennootschapsrecht uit onverwachte hoek?', *WPNR* 2022/7367, p. 314-315. Recent is ook over de wijze van toetsing geschreven in Haanschoten 2025, p. 31-33.
23. Zie voor voorbeelden Van Meerwijk 2025, hfst. 7 tot en met 12, par 6.

toetsing van een materieel aspect.²⁴ Bij geschillen over de informatieverstrekking en belangenverstremeling is echter gebleken dat, vanwege de genoemde redenen, (nagenoeg) uitsluitend een volle (re) toetsing van materiële aspecten door rechters wordt gehanteerd. Dit zorgt ervoor dat het uitgangspunt van een terughoudende toetsing van materiële aspecten bij dat soort geschillen herzien dient te worden.

Overigens dient hierbij opgemerkt te worden dat niet alle volle toetsingen hetzelfde zijn. De wijze

van toetsing is immers, in de woorden van Assink, fluïde.²⁵ Hierdoor kan een vollere toetsing zich als het ware op het spectrum van de toetsingsintensiteit dicht bij een terughoudende (re) toetsing bevinden. Het gedachtegoed over het fluïde karakter van de rechterlijke toetsing is echter nog niet uitgekristalliseerd. Er bestaat daarom nog ruimte voor het ontwikkelen van een nauwkeuriger 'spectrum' dat de rechterlijke toetsing preciezer kan duiden en indelen.

Mr. dr. R.H.M. van Meerwijk*

24. Zie de inleiding van deze bijdrage voor de zes typen ondernemingsrechtelijke geschillen.

25. B.F. Assink, *Rechterlijke toetsing van bestuurlijk gedrag. Binnen het vennootschapsrecht van Nederland en Delaware* (diss. Rotterdam) (Uitgave vanwege het Instituut voor Ondernemingsrecht, nr. 59), Deventer: Kluwer 2007, p. 60.

* Universitair docent bij het Departement Private, Business & Labour Law van Tilburg Law School. (R.H.M.vanMeerwijk@Tilburguniversity.edu)